

Fekete Deák Ildikó

„Rejtett ellenállás”

A kollektivizálás Székelyföldön lezajlott folyamatáról¹

Bevezető gondolatok

Jelen tanulmányban a kollektivizálás Székelyföldön lezajlott folyamatáról, az embereknek a hatalommal szembeni rejtett ellenállásairól írok, elsősorban Bodó Julianna „*Így kollektivizáltak minket*” című könyve² és Oláh Sándor *Küzdelem a túlélésért* című tanulmánya nyomán.³ A kollektivizálás a szocializmus korszakának meghatározó jelensége, a vidéki társadalom és gazdálkodás teljes, a szovjet modell szerinti átalakítását jelenti. Egy összetett folyamat, amely a kommunista agrárpolitika jellemző vonása, és amelynek lényege a mezőgazdaságban az egyéni gazdálkodás helyett a közös-kollektív gazdaságok kialakítása volt.⁴ A folyamat során a paraszti magángazdaságok erőszakos felszámolása és termelőszövetkezetek (mezőgazdasági nagyüzemek) kialakítása zajlott. A kollektivizálás folyamata Székelyföldön a kommunista hatalomátvételtől kezdődött (1947–1948), és 1962-ig tartott. Jelen tanulmányban a teljesség igénye nélkül felvázolok néhány fontosabb történetet a kollektivizálás időszakából, részletesebben kitérve az emberek hatalommal szemben tanúsított rejtett ellenállásaira, küzdelmeire, amelyek az említett időszakban zajlottak le Székelyföldön.

1950-ig Marosszék, Háromszék, Udvarhelyszék és Csíkszék megyéket tekintették „székely” megyéknek, amelyek nevükben a régi székely székek hagyományát vitték tovább. A kollektivizálás időszakában a társadalmi élet, a vidéki gazdaságok és a magántulajdon átszervezésére vonatkozó újabb és újabb rendeletek megjelenése mellett közigazgatási átszervezések is történtek. Megye/járás/község felosztás helyett szovjet mintára tartományokat (regiuni) hoztak létre, amelyek rajonokból (raioane) álltak. Több falu önálló község státuszát megszüntették, és községközpontoknak rendelték alá őket.⁵

A Bodó Julianna kötetében olvasható elemzés és interjúsorozat a *Transforming Property, Person, and State: Collectivization in Romania, 1949–1962* program keretében két székelyföldi faluban: Korondon (Udvarhelyszék) és Menaságon (Csíkszék) végzett kutatómunka keretében készült.⁶ Oláh Sándor *Küzdelem a túlélésért* című tanulmányában néma ütközetek hosszú sorozatairól ír, a kollektivizálás időszakában az állam és a Homoród menti (Udvarhelyszék) falvak lakói között.⁷ Részletesen tárgyalja az emberek rejtett ellenállását a kollektivizálás éveiben a hatalommal szemben. Habár az említett szerzők írásaiban olvasható elemzések két, vagy 3-4 székelyföldi faluban végzett terepmunka alapján készültek, vonatkoztathatók az egész Székelyföldön lezajlott folyamatokra. Egy korábbi feladatom

¹ Jelen írás a <http://bargitanepe.eu/nema-utkozetek-kollektivizalas-a-szekelyfoldon/> címről elérhető tanulmány átdolgozott változata.

² Bodó 2004.

³ Oláh 2001.

⁴ László 2010. 1.; László 2009. 57.

⁵ *Uo.* 10.

⁶ Bodó 2004.

⁷ Oláh 2001.

kapcsán életútinterjúkat készítettem szépvízi (Csíkszék) idősödő falusi emberekkel, akik az interjú során hosszasan beszéltek a kollektivizálás időszakáról, konkrétan arról, hogy hogyan élték meg ezt az időszakot. Az említett szerzők írásaiban olvasható történetek, interjúrészletek meglepően hasonlítanak azokhoz a történetekhez, amelyeket interjúalanyaim meséltek a kollektivizálás időszakában megélt eseményekről, ezért felhasználok ide vágó részleteket az általam készített interjúkból is.

A kollektivizálás folyamatában a vidéki társadalom átalakításával a politikai vezetés célja az volt, hogy megszüntesse a magántulajdont, bevezesse a tervezdálkodást, az emberek mezőgazdaságból szerzett jövedelmét elvonja, ez által kollektív gazdaságokat alakítson, átrendezze a tulajdonviszonyokat, és ellenőrizze a vidéki árutermelést és forgalmat. További cél volt a politikai hatalom által kizsákmányolóknak tekintett gazdagparasztság és kulákság felszámolása, és a kizsákmányoltnak tekintett szegény és nincstelen földművelők felemelése.⁸ Társadalmi szinten az volt a cél, hogy a helyi hatalmi és kulturális ellenállást megtörje, lecsökkentse a papság befolyását, ellehetetlenítse az addigi nagygazda (kulák) elitréteget, és a nincstelen szegény emberekből kineveljen egy rendszerhez hűséges elitréteget.⁹ Átalakították a tulajdonviszonyokat, megváltozott a parasztság szerepe, és mindez a kommunista párt uralmát vonta maga után. *„A végrehajtás során felszámolták a falvak autonóm gazdasági-társadalmi intézményeit (falubíró), másokat átalakítottak propagandagyűlés alkalmakká (a gazdaköröket), a különböző vagyoneközösségek pedig – miután kollektivizálták vagyonukat – megszűntek (erdőbirtokosságok, közbirtokosságok, hegyközösségek). Ezen intézmények felszámolása egyben a vidéki civil társadalom, a sokszínűség, a különböző állampolgári önszerveződések megszűntét is jelentette, és a társadalmi homogenizációt készítette elő”*.¹⁰

Székelyföldön a helyi társadalmak sokféle ellenálló stratégiával éltek, éppen ezért a kollektivizálás nem volt egy egységes folyamat a térségben. A társulások időbeli különbségekkel ugyan, de a legtöbb székelyföldi faluban az ötvenes évek végére megalakultak. Az ötvenes évek elején még nem került sor a tényleges kollektivizálásra, ennek ellenére a székely falusi emberek több vonatkozásban is úgy érezték, hogy veszély fenyegeti a magántulajdonukat (a családi földtulajdont). Ebben az időszakban a falvakban olyan helyi személyek kerültek vezető pozíciókba, akik nem rendelkeztek földtulajdonnal, mezőgazdasági javakkal, nem volt autoritásuk, tekintélyük a közösség előtt. Ennek kapcsán az emberek a beszolgáltatási terhek elosztását igazságtalannak tartották. A sok korlátozó intézkedés, amit bevezettek, a szabad döntés jogát és a szabad cselekvést szinte teljes mértékben meggátolta. Nem volt szabad értékesíteni a terményt, állatot, viszont a beszolgáltatás terhe egyre nehezebben nyomta az emberek vállát. Nem mertek szembeszállni a hatalom embereivel, ezért hallgatólagosan együttműködve próbálták meg felvenni a harcot az elnyomás, kizsákmányolás ellen. Az említett vezető pozícióba került személyektől nem tudták elfogadni a megalázó viselkedést, a felsőbbrendűségi modort. Úgy érezték, hogy a behajtás önkényes, sértő, igazságtalan, főleg azon személyek vezetésével, akiknek nem volt tekintélyük, sem földtulajdonuk, és dolgozni sem szerettek.¹¹

„Ezeknek az embereknek nagy része iskolázatlan, dologkerülő »semmi ember« volt. Könnyen tudták őket befolyásolni, kecsesgető ígéretekkeel, és azszal, hogy hatalmat adtak a kezükbe. Végül is nem

⁸ Bárdi–László 2008. 234.; László 2009. 57–58.

⁹ László 2010. 1.

¹⁰ Bárdi–László 2008. 234.

¹¹ Bodó 2004. 12–13.

volt veszténivalójuk, mert nem volt semmijük. Ezek az emberek kerültek hatalomra, ők irányították a faluba. Felcserelődtek a szerepek, szolgából lett hirtelen vezető és parancsoló, ott loptak, ahol értek és tudtak.”¹²

Az anyagi megterhelés nem az egyedüli oka volt a szembeszállásnak, az állam kizsákmányolása miatt érzett elkeseredés legalább ennyire okot adott rá. Fontos szerepet játszott az emberek egymásba vetett hite, ami segítségnyújtásban fejeződött ki. Segítettek egymáson, főleg azokon a falutársakon, akiknek az állam által kivetett terhek nagyobbak voltak annál, mint amivel meg tudott az illető birkózni. Ahol a társadalmi rétegek jobban kirajzolódtak, a bejelentések száma is megnövekedett. A feljelentések nem a saját környezetükhöz tartozó emberekre vonatkoztak, hanem a kiemelkedő társadalmi pozícióban lévőket – a kulákságot – sújtották leginkább.

Amint már említettem, a politikai vezetés célja a kollektivizálás időszakában többek között a nagygazda (kulák) elitréteg ellehetetlenítése volt. 1947 után Románia-szerte megtörtént a kommunista hatalomátvétel, először sajtóhadjárat kezdődött a „kulákok” ellen, majd ezt követően döntés született a kulákok elleni megszorító intézkedésekről. A kulákokra országsszerte többletterheket róttak ki.

„Nagy volt a családba feszültség, nyomás, ami maga után vonta az állandó nyomott hangulatot. A szüleim féltek, nem tudták mi lesz, hallgatták a rádiót a napi félelmek, kilátástalanság és bizonytalanságok között. Tudták, hogy ott van a négy gyerek, akiket fel kell neveljenek, el kell tartसानak. Ki voltunk szolgáltatva a rendszernek, a szüleink tudták, hogy ők lesznek az elsők, akikről elvesznek mindent, meghurcolnak, bebörtönöznek.”¹³

Az ötvenes évek elején elkezdődtek a kulákok elleni akciók, és ez volt egy másik ok, amiért az emberek veszélyben érezték földtulajdonukat, javaikat. Kulákoknak nevezték a több hektár földtulajdonnal és mezőgazdasági javakkal rendelkező gazdag falusi embereket és családjaikat, akiknek nagy tekintélyük volt az illető falvak lakosai körében, és akiknek az életvitelét követendő modellnek tekintették az emberek.¹⁴

„Amikor édesapám aláírta a papírt aznap az egész Gyimesi út aláírta. Nagy tekintélye volt a faluba. Azt mondták az emberek, ha B. T.-nak nincs veszténivalója, nekünk sincs. A szervezők közül egy azt mondta édesapámnak, amikor aláírta, hogy úgy tud meg, hogy ez volt az utolsó határidő, ha nem írtad volna alá a papírt, meg volt beszélve, hogy elvesznek s a lábszárcsontjaidat összetörik.”¹⁵

A kollektív gazdaságok székháza és gazdasági épületei részére a helybeli kulák gazdák javait (gazdasági épületeit) elkobozták. Az ő meghurcolásuk, megalázásuk a falu lakói szemében a követendő példa megsemmisítését jelentette, ugyanakkor megkérdőjelezte a magántulajdon biztonságát. Fontos megemlíteni, hogy a székelyföldi falvakban időbeli különbségekkel alakultak meg a kollektív társulások, olyan településről is tudunk, ahol meg sem alakultak. Az ötvenes évek elején a kollektivizálással kapcsolatos hírekről már hallani lehetett, az emberek tudták, hogy azokon a településeken, ahol kollektív gazdaság van, elveszik a földeket, a mezőgazdasági eszközöket és az állatokat, mindez folyamatos félelmet, szorongást, bizonytalanságot generált, ami úgy az egyéni, mint a családi életvezetésre több szinten is hatást gyakorolt. Elsősorban attól féltek, hogy mi lesz a család földjeinek a sorsa. Volt, aki eladta a földjét, mert azt számította, hogy előbb-utóbb úgymint elveszik.

¹² Fekete Deák 2012.

¹³ Fekete Deák 2013.

¹⁴ László 2013. 15.

¹⁵ Fekete Deák 2012.

Voltak azonban olyan családok, akik abban reménykedtek, hogy elmarad a kollektivizálás, és földeket vásároltak.

További bizonytalanságot és ellenérzést okozott az is, hogy a földtulajdonnal nem rendelkező, „dologkerülő”, „semmi emberek” kerültek vezető pozíciókba, és hatalmuk egyre erősödött. Ők voltak, akik a falvakban házról házra jártak, és különböző módszereket – kezdetben meggyőzést, később erőszakot is – alkalmazva próbálták arra kényszeríteni a gazdákat, hogy álljanak be a kollektívbe. Az embereknek a folyamatos ostromlás hatására le kellett mondaniuk vagyonuk egy részéről a társulások javára, akik pedig nem mondtak le, azok fenyegetésekkel szembesültek. Konkrétan egy társulás megalakulása a következőképpen zajlott: a környező városokból, ahol az adminisztratív központok működtek, agitátorok érkeztek az adott faluba, és a helyi kommunista szervezőkkel közösen szervezték a társulást. Kezdetben csak azok álltak be a társulásba, akik egyetértettek a kollektivizálás elveivel, és akik a szervezésben is együttműködtek. Kezdetben elég volt egy kisebb darab földdel és egy állattal, pl. juhval belépni. A nagyobb földbirtokosok (kulákok) azonban nem akartak beállni kis földterülettel sem, mert tudták, hogy ha beállnak, mindenüktől megfosztják őket. A kulákok elleni intézkedések már elkezdődtek, többen is beálltak, de összességében a falvak kulákjainak a fele sem volt tagja a társulásoknak.¹⁶

1950 júliusában központi nyomásra a kollektivizálás ütemét növelni kellett, ezért erőszakosabb módszerek alkalmazásával próbálták az embereket kényszeríteni arra, hogy álljanak be a kollektívbe. Amikor már a meggyőzés nem volt elég, az erőszakot és a zaklatást is alkalmazni kezdték (éjszaka Néptanácsra, Miliciára hivatás, verés, kivégzés, túszejtés). Azért, hogy megfélemlítsék az embereket, Maros megyében két gazdálkodó embert is kivégeztek. Az emberek részéről a tömeges erőszak miatt megmozdulások törtek ki Székelyföld különböző helyszínein. Ilyen megmozdulásra 1950 augusztusában és szeptemberében Háromszék megye területén (Kézdivásárhelyen, Sepsiszentgyörgy környéki falvakban) és Marosszéken (Radnót környéki falvakban) került sor. Ezen megmozdulásokra válaszul a hatalom családjukkal együtt elhurcolta azokat a személyeket, akiket hangadónak nyilvánított. Háromszék megyében hat helyiségből összesen 34 családot hurcoltak meg. Voltak, akiket román megyékbe deportáltak, másokat börtönbüntetésre ítélték.¹⁷ Az eddig ismert legsúlyosabb összecsapásra Sepsigidőfalván került sor 1950. szeptember 22-én. Az elhurcolt családok védelmére kelő falusi emberek összecsaptak a hatalom által kirendelt milicistákkal, amelynek során két helybéli gazdát lelőttek. 1950. augusztus végén az erőszakos kollektivizálásnak véget vetettek, és a további időszakban arra törekedtek, hogy a már meglévő kollektív gazdaságokat megszervezzék. Ezzel párhuzamosan a kollektív gazdaságba már belépett gazdák különböző technikákat alakítottak ki (munkakerülés, lopás, földterület-eltitkolás), rejtett ellenállással próbálták megvédeni magukat és vagyonukat a kizsákmányolással szemben.¹⁸

¹⁶ Bodó 2004. 15.

¹⁷ László 2010. 1.

¹⁸ *Uo.* 1.

„Reménytelen harc” – „Küzdelem a túlélésért.”

Oláh Sándor néma ütközetek hosszú sorozatairól ír a kollektivizálás időszakában az állam és a Homoród menti falvak lakói között. Részletesen tárgyalja az emberek rejtett ellenállását a kollektivizálás éveiben a hatalommal szemben. Ezekről a rejtett ellenállási kísérletekről kevés az adat, inkább csak elbeszélésekből, személyes találkozásokból kap hiteles információkat a szerző. A tanulmányban tárgyalt néma ütközetek, a hatalom kijátszása nemcsak a Homoród menti falvakra, hanem Székelyföld más régióinak a falvaira is egyaránt jellemző volt, vagy hasonlóképpen zajlott. Az elkeseredett, reménytelen harcban az emberek teljes leleményességére szükség volt ahhoz, hogy a hatalom elnyomó eszközeivel felvértezett kisajátítókkal fel tudják venni a harcot, és valamilyen módon meg tudják óvni vagyonukat.

Az akkori adóbehajtók, tisztségviselők, néhány felettes felé írt jelentéséből kitűnik, hogy az emberek minden eszközzel megpróbálták kijátszani a rendszert: sokszor a területek mértékének a letagadásából, a vetések, takarmányok hozamának a be nem vallásából próbálták meg hasznot húzni, és elkerülni ezzel a beszolgáltatást, vagy csökkenteni annak mértékét.¹⁹ Rájöttek, hogy a családban szétúratott vagy egyszerűen letagadott területekre nem, vagy csak kevesebb terményt kell beszolgáltatni, ezért nagyon sok esetben csak akkor derült ki a valóság, amikor ellenőrző bizottságok vizsgálták meg a háztartásokat. A vizsgálatok kivitelezése nehézkes volt, és sokszor csak azon múlt annak eredményessége, hogy a vizsgálatra kiküldött személy mit akart, vagy mit nem akart leírni a jelentésében. Sokszor nevetséges indokok, például „különálló trágyarakás”, „két kazalba rakott termények” alapján döntött a vizsgálatot végző személy, vagy akár bizottság. A létező adatok nehézkes áramlása megnehezítette a pontos nyilvántartásokat, egyes településekről késve vagy egyáltalán nem érkeztek meg a kért adatok. Így sem a helyi, sem a felettes állami szervek nem tudtak pontos információkra hivatkozni. Ezen kívül sikerült a gazdáknak fiktív szerződések alapján, hamis névvel aláírva, olyan terményekre felvenni az államtól az előleget, amelyeket később nem szolgáltattak be.²⁰

A személyek igazoltatása is lehetetlenné vált. A nem létező, hamis személyigazolványok alapján a hamis személyazonossági adatok bediktálása szintén nagyban megnehezítette az ellenőrző szervek dolgát, ugyanis a hamis névre kirótt büntetést a későbbiekben nem lehetett behajtani. Az állatok számának az eltagadásával jóval kevesebb terményt kellett beszolgáltatni, és jóval kevesebb adót fizetni. Több dokumentumból is kitűnik, hogy az állatok, különösen a juhok számának a megállapítására bizottságok jöttek létre, és gyakran ellenőriztek.²¹ Az ellenőrzések alkalmával sokszor találkoztak kétszer annyi állattal, mint amennyi be volt jelentve, éppen ezért a felettesek szigorúbb ellenőrzéseket követeltek, és pótbeszolgáltatásokat kértek a talált többletre. Az emberek sok esetben tudatlanságra, naivitásra vagy egyszerűen hazugságra vetemedtek a beszolgáltatások, adó-kivetések kivédése ellen. Rájöttek, hogy a tettett tudatlanság hasznos lehet, hiszen az ellen nincs mit tenniük az adószedőknek. Az adószedők, látva e tettett tudatlanság hatását, szintén gyakorolták azt a felettesekkel szemben.²²

¹⁹ Oláh 2001. 208–210.

²⁰ *Uo.*

²¹ *Uo.*

²² *Uo.* 204–213.

A közös gazdálkodás és ellenőrzés egyik feltétele a mezőn való cséplés volt. Ilyenkor az ellenőrök jobban ellenőrizhették a kicséplelt gabona mennyiségét és felülvizyázhatták a beszolgáltatás mértékét. Természetesen ezen a területen is akadtak olyan félreeső falvak, ahol ezeket a közös csépléseket elkerülték az emberek, nemegyszer az állam embereinek a segítségével. A kiderült törvénysértéseket feljelentések követték. A megközelítés nehézsége miatt nagyon sok esetben az adószedők, ellenőrző bizottságok nehezen, vagy egyáltalán nem tudtak ellenőrzéseket tartani. Többször előfordult, hogy az idegen ellenőrök semmiféle segítséget nem kaptak a helyi képviselőktől, megbízottaktól.

A közös gazdálkodás alól a tehetősebb gazdák szerették volna kivonni magukat, és nem, vagy csak nagyon nehezen sikerült beszervezni őket. Egyetértést színelve, mindenféle kifogásokkal próbálták húzni, halasztani a szervezetbe való belépésüket. A gyűlések és a beszélgetések alkalmával szinte mindenki egyetértett az eszmével, de amikor a belépési nyilatkozatot alá kellett írni, akkor rengeteg kifogást találtak ennek elkerülésére. Folyamatosan megfigyelhető volt a halogatás, az adó be nem fizetése, az állatállomány, termény, földterületek mértékének a be nem vallása, de a legnagyobb problémát a tulajdonuktól való megválás, vagyis a közös gazdaságba való beállás, a nyilatkozat aláírásának a pillanata jelentette. Egyre több bizottság, szervezet alakult, de nagyon kevés eredménnyel sikerült meggyőzni az embereket a csatlakozásról, sőt maguk a bizottsági tagok sem, vagy csak nagyon későn álltak be a közös gazdálkodásba.

„Naponta jöttek meghatározatlan időpontokba hozzánk a szervezők, hol éjjel, hol este későn, hol reggel korán, és keresték édesapámat, hogy írja alá a papírt. Kicsi lányka voltam, és kérdeztek engem, hogy hol van apád. Én mutattam abba az irányba, ahová éppen elbújni láttam őt. A szervezők keresték, de persze édesapám nem volt ott már”.²³

A halogatás, a gyűlések, összejövetelek elkerülése oda vezetett, hogy évek múltak el úgy, hogy a társulás nem, vagy csak részleteiben valósult meg. Ezeket még a képviselők vagy a választott különböző bizottsági tagok is halogatták, mindenféle okot kihasználva kerülték el. 1957-ben egy keveset engedtek a szorításból, valamivel nőttek a terményárak, sok kulák felmentést kapott. Azt hangoztatták, hogy nem kötelező a termény beszállítása, mindenki csak annyit kell szerződjön, amennyi neki már a gazdaságban nem kell. A gazdák ezáltal próbálták elkerülni a beszolgáltatást, azzal érvelve, hogy nincs olyan termés, ami nekik ne kellene. A szigor csökkenésének a hatására az emberek egyre kevesebb terményt szerződtek le, és azt is csak részben szállították be. Legtöbb esetben maga a megválasztott bizottság sem tett eleget ebbéli kötelességének, és így nem volt „erkölcsi alapjuk” arra, hogy az embereket meggyőzzék a termény leszerződésének fontosságáról. Az idegenből kiküldött vezetők egyre komolyabban bírálták és hibáztatták a helyi bizottságokat a beszolgáltatási csalások miatt. Ennek ellenére több helyi bizottsági tag komoly felvilágosító ellenkampányba kezdett a beszolgáltatások és a szerződés kötések ellen.²⁴

A legeltetési díjak befizetése is egyre nehezebben ment, a gazdák többféleképpen is megpróbálták indokolni az adók be nem fizetését. Egyre több adósságot halmoztak fel, többen nem voltak hajlandók szinte semmilyen kötelezettségnek eleget tenni. Sokféle indok elhangzott, amiért nem fizetnek az emberek, még a „rossz idő” is egy oka volt az adó be nem fizetésének. A foglalási jegyzőkönyvekből kitűnik, hogy sok esetben a helyi adószedők többször is felszólították az eladósodott embereket, hogy törlesszék adósságaikat.

²³ Fekete Deák 2012.

²⁴ Oláh 2001. 217–219.

A felszólításokat követték a konkrét látogatások az eladósodottakhoz. Abban az esetben, ha azt állapították meg a bizottság tagjai, hogy rosszhiszemű a gazda és azért nem fizet, sor került a konkrét végrehajtásra. A végrehajtásokról jegyzőkönyveket készítettek, amelyek sok esetben elakadtak. Mindezt kihasználva egyre több gazda inkább a várakozást választotta a beszolgáltatások helyett. A bizottságok sok esetben folyamodtak a felsőbb vezetéshez a termények beszolgáltatási határidejének az elnapolására, esetleg eltörlésére különböző indokok miatt. Ezek célja természetesen az volt, hogy ne kelljen, vagy a lehető legkevesebbet kelljen beszolgáltatni az államnak. A fölöttes bizottságok az indokok ellenére nem engedélyezték a kért csökkentéseket. A legnagyobb hátralékok a hús beszolgáltatásánál keletkeztek. A halasztgatások, a felszólítások figyelembe nem vétele sok esetben vont maga után a 131/1952-es foglalási törvény értelmében kényszerintézkedéseket, lefoglalásokat.²⁵ „A 131/1952-es foglalási törvény az egész korszakban a begyűjtési kampányok leggyakrabban emlegetett »utolsó« kényszerítő eszköze volt. Mindig voltak elrettentő példák foglalásokra, kiemelésekre – a hatalom gondoskodott erről –, de a törvény előírta pénzbírság kivételt és a kényszer-végrehajtást a helyi és a rajoni apparátus általában halogatta.”²⁶ Az emberek kihasználták minden létező eszközt arra, hogy kibújjanak a termények beszolgáltatása alól. Erre a legellenőrizhetetlenebb és legkönnyebb módszer a háritás volt. Mindez abban állt, hogy a felelősségre vont személy olyan indokokkal próbálta indokolni a beszolgáltatást, amelyeket a bizottságok nem tudtak ellenőrizni. Ilyen indok volt például, hogy a gépek nem működtek jól, nem volt megfelelő a termőföld a vetésnek, stb.

A legnagyobb problémát azonban még mindig a közös gazdaságba való végső belépésnek az aláírása jelentette, hiszen az emberek pontosan tudták, hogy aki belép a kollektívbe, annak idő kérdése csupán és elveszik a földjeit, a mezőgazdasági eszközeit és az állatait. Az emberek újabb és újabb kikapukat próbáltak találni, hogy elkerüljék a belépést. Egyik érdekes módja ennek például a feleségre való háritás. A belépéskor úgy a férj, mint a feleség is alá kellett írja a nyilatkozatot, a családfők arra hivatkoztak, hogy nem sikerült még meggyőzni a feleségeket a belépésről. Ezért a nők beszerzésére külön propaganda készült, a feléjük irányuló meggyőzési próbálkozásokat is fel lehetett ismerni. Mindezek mellett problémát jelentett a félreeső falvak, tanyák embereinek a bevonása, meggyőzése, hiszen ezek az emberek mindig a saját maguk urai voltak, és senki nem kényszerítette őket semmire.

A földterületek beadása a kollektívbe szintén nehézségekbe ütközött. A gazdák és a helyi társulások tagjai, akik a jelentéseket tették akár a földterületek beadásával, akár a javak beszolgáltatásaival kapcsolatosan, arra számítottak, hogy a felsőbb ellenőrző szerv által kiküldött személy nem, vagy csak nagyon keveset ért a gazdálkodáshoz, állattenyésztéshez. Éppen ezért a valóságnak nem megfelelő, túlságosan átlátszó indokokat is sokszor felhoztak, hogy enyhítsék vagy elkerüljék a beszolgáltatást, a földterületek beadását. Az emberek a saját tulajdonukat képező tárgyakat vagy akár más ingó és ingatlan vagyonukat, amit az állam akarata ellenére el akart sajátítani, minden eszközzel hajlandók voltak megvédeni. A tulajdon letagadásától kezdve a rokonra való átíratásig vagy akár a termény, állat elrejtéséig mindenre kiterjed az emberek leleményessége, annak érdekében, hogy valamilyen módon meg tudják óvni vagyonukat. A hosszú évek munkája során a különböző kényszerintézkedések bevezetése után az ötvenes évek végére a székelyföldi falvak nagy részében sikerült megalakítani a kollektív gazdaságokat. A buzdító propaganda ellenére

²⁵ Oláh 2001. 222–223.

²⁶ *Uo.* 222.

egyre több volt az ellenszegülés, egyre több bizottsági tag vagy olyan személy, akinek a dolga volt az előjárás, a példamutatás, megtagadta az együttműködést a helyi társulással. A terhek súlya alatt egyre nehezebbé vált rendet tartani a közösségekben. A gazdák mindent megtettek annak érdekében, hogy területeiket megóvják a beolvasztástól, a tagosítástól. A „földcserék” problémája szintén egy sok bonyodalmat okozó intézkedése volt a rendszernek. Ahhoz, hogy jól meg lehessen szervezni a földek megművelését, szükség volt arra, hogy nagy parcellákba csoportosítsák a társulat területeit. Azok a gazdák, akik egy bizonyos földterületükkel nem léptek be a társulásba, nem voltak hajlandók területeiket elcserélni. A társulásba beállt gazdák is sok esetben csak a gyenge minőségű területekkel álltak be, kint hagyva a jobb minőségű termőföldeket. Akadt példa arra is, hogy a szomszédok legelőjét szántották fel, és ott termelték meg a saját területük helyett a leadáshoz szükséges termékmennyiséget, vagy egyszerűen arra hivatkozva, hogy nincs vagy kevés a termés, nem voltak hajlandók eleget tenni a követeléseknek.²⁷

A gazdák leleményessége nem ismert határt, rájöttek, hogy a sokkal kevesebb munkát igénylő terményekre is köthetnek szerződéseket. Nem volt szabályozva az, hogy ki mit termel és mennyit. Éppen ezért a várt mértéken fölül teljesítettek olyan terményekből, amelyeknek a megtermelése kevesebb munkát igényelt, és sokkal kevesebb olyan terményt termeltek, ami több munkát igényelt. Így hiába volt a bizottságok későbbi panaszkodása, hiszen a leszerződött területek teljes mértékben le voltak földve és a termény is be lett szolgáltatva. A hibás természetesen az a bizottság volt, aki nem odafigyelve olyan terményekre kötött sokszor több éves szerződést, amelyek megtermelése a gazdának kedvezett. Az emberek rájöttek arra is, hogy sokkal jobban járnak, ha javaiktól megszabadulnak, elajándékozzák vagy eladják földjeiket, állataikat a tiltás ellenére levágják vagy a feketepiacon értékesítik, mert azokkal nem kell beállni a közös gazdálkodásba. Ezekre a tettekre a bizottságok akkor jöttek rá, amikor a várt beszolgáltatáskor nem volt a gazdának mivel beállni, vagy csak minimális vagyonnal rendelkezett. Ilyenkor az elrendelt ellenőrzés valóban nem talált állatot, terményt a gazda tulajdonában. A beszolgáltatás kötelező volta miatt a gazdák kénytelenek voltak anyagi veszteségüket úgy pótolni, hogy silány minőségű vagy teljesen használhatatlan terményeket próbáltak leadni. Úgy a termény, mint az állati eredetű beszolgáltatásra szánt termékek minősége kétes eredetű volt: a gabona gyenge minőségű, a tej vizezett, a gyapjú szintén vizes, vagy homokkal volt megszórva, az állatok soványak voltak. Az MT 676/1959. számú határozat értelmében börtönbüntetéssel büntetik a fekete állatvágásokat is.²⁸

A rendszer emberei mindent megtettek, hogy meggátolják a gazdálkodók ilyen irányú törekvéseit. A kor és a szegény emberek kizsákmányolása arra a szintre jutott, hogy kénytelenek voltak ott károsítani a közös vagyont, ahol éppen érték. Gabonaraktárak zárai alól tűnt el zsákszámra a gabona, a közös instálókból tűntek el szerszámok, stb. A garázdaság ellen a rendszer új törvénykezéssel, valamint az emberek lelkiismeretére ható propagandával próbált fellépni. A szigorítások a feljelentések helyett inkább hallgatólagos beleegyezést, cinkosságot hoztak még a bizottságok részéről is. Ezen kívül a közös gazdaság iránti érdektelenség is nagymértékben pusztította a közös vagyont. Az embereket nem érdekelt a közös gazdaság állatainak a takarmányozása, jó körülmények között való tartása, ami

²⁷ Uo. 235–237.

²⁸ Uo. 237.

miatt sok esetben az állatok elpusztultak. Kevés energiát fektettek a földterületek megművelésébe, ezért a termés gyenge, silány minőségű lett.²⁹

Összegző gondolatok

A kollektivizálás a szocializmus időszakában zajlott, amelynek célja a vidéki társadalom és gazdálkodás teljes, szovjet modell szerinti átalakítása. A folyamat során a paraszti magángazdaságok erőszakos felszámolása és kollektív mezőgazdasági nagyüzemek létrehozása zajlott. A kollektivizálás folyamata Székelyföldön 1947–48-tól kezdődően 1962-ig tartott. Ez a hosszú időtartamú folyamat a maga bonyolultságában mutatkozott meg, heves indulatokat, konfliktusokat, de ugyanakkor színlelt egyetértést, néma szembenállásokat, bizonytalanságot, félelmet generált. A sok korlátozó intézkedés az emberek szabad döntését és szabad cselekvését szinte teljes mértékben meggátolta. Az elkeseredett, reménytelen harcban az emberek teljes leleményességére szükség volt ahhoz, hogy a hatalom elnyomó eszközeivel felvértezett kisajátítókkal fel tudják venni a harcot, és valamilyen módon meg tudják óvni vagyonukat. Az anyagi megterhelés és az állam kizsákmányolása miatt érzett elkeseredés okot adott az ellenállásra, a rejtett, az állam által törvénytelennek nevezett tevékenységekre. A székelyföldi embereknek mind a mai napig nem sikerült feldolgozniuk ezen erőszakos hatalmi törekvés történéseit, amelyek egyéni és közösségi traumákat okoztak.

²⁹ *Uo.* 238–240.

Ildikó Fekete Deák

„Hidden Resistance” – The Collectivization Process in Seklerland

The collectivization took place in the socialist era, its aim was to completely transform the rural society and economy according to the Soviet model. During the process, the private peasant farms were violently liquidated, and collective farms were established. The collectivization process in Seklerland started in 1947/1948 and went on until 1962. This long-term process manifested in its complexity, and it generated intense emotions and conflicts, as well as pretended agreement, silent oppositions, uncertainty and fears. In my study, I non-exhaustively mention some major events from the collectivization period, and I go into detail about the people's hidden resistance and struggle against the power, which happened in Seklerland in the period in question.

Források

- Fekete Deák 2012. Fekete Deák Ildikó: Beszélgetés Barabás Angélával. Készült: 2012. 12. 18.
- Fekete Deák 2013. Fekete Deák Ildikó: Beszélgetés Fekete Mártával. Készült: 2013. 01. 21.

Szakirodalom

- Bárdi–László 2008. Bárdi Nándor – László Márton: A kollektivizálás és a falu átalakítása. In: Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Szerk.: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László. Bp., 2008. 234–241. http://adatbank.transindex.ro/regio/kisebbssegkutatas/pdf/V_fej_02_Bardi_Laszlo.pdf (Utolsó letöltés: 2016. 03. 10.)
- Bodó 2004. Bodó Julianna: „Így kollektivizáltak minket...” Kulturális antropológiai elemzés két székelyföldi településről. Csíkszereda, 2004.
- Gagyí 2006. Gagyi József: „A szocializmus győzelme falun...” A kollektivizálás vége a Székelyföldön – meg ami közvetlenül azután következett. In: Székelyföld, 10. (2006) 1. sz. 175–194.
- László 2009. László Márton: A kollektivizálás menetrendje és modelljei Székelyföldön. In: Korall, 36. (2009. július) 55–79. http://epa.oszke.hu/00400/00414/00027/pdf/korall_36_055-084.pdf (Utolsó letöltés: 2016. 11. 21.)
- László 2010. László Márton: Kollektivizálás a Székelyföldön. Tematikus szócikk. <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikkek.php?id=79> (Utolsó letöltés: 2016. 03. 10.)
- László 2013. László Márton: Kollektivizálás a Székelyföldön (1949–1962). Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola. Marosvásárhely, 2013. (Kézirat.) http://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/L%C3%A1szl%C3%B3%20M%C3%A1rton_disszert%C3%A1ci%C3%B3.PDF (Utolsó letöltés: 2016. 03. 10.)
- Oláh 2001. Oláh Sándor: Küzdelem a túlélésért. In: Uő: Csendes csatatér. Kollektivizálás és túlélési stratégiák a két Homoród mentén (1949–1962). Csíkszereda, 2001. 199–257.